

ПИТАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ТА ІННОВАЦІЙНОГО ПРАВА

УДК УДК 658.14:338.22

DOI: 10.37772/2309-9275-2019-2(13)-1

ВНУКОВА Н.М.

доктор економічних наук, професор, професор
Харківського національного економічного універ-
ситету імені Семена Кузнеця

СПРОЩЕННЯ ДОСТУПУ ДО СИСТЕМ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті розглянуто приклади світової практики щодо запровадження програм із спрощення доступу до фінансування інноваційного підприємництва. За статистичною звітністю визначено джерела фінансування наукових розробок за секторами економічної діяльності, проаналізовано використання коштів підприємців, встановлено пріоритетність регіону в реалізації програм підтримки впровадження інновацій.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, джерела фінансування, регіональні програми, малий бізнес.

Постановка проблеми. Формування конкурентоспроможного господарства у цивілізованому інноваційному суспільстві є стратегічним завданням фінансово-економічної політики держави, де суттєвою складовою є піднесення підприємництва.

В умовах стійкого економічного зростання в Україні та посилення рівня світової конкуренції особливо важливо створити сприятливі умови для цього. Між тим, висока облікова ставка НБУ гальмує пришвидшення темпів цього зросту, а також створює обмеження щодо належного фінансового забезпечення інноваційного підприємництва.

Для розвитку інноваційного підприємництва світова практика демонструє важливість застосування державних програм, пов'язаних або із прямим фінансуванням окремих бізнес-проектів, або створенням сприятливих умов для залучення фінансування. Спрощення доступу до фінансування та вибір ефективних форм та методів підтримки розвитку інноваційного підприємництва сприяє покращенню життя населення будь-якої країни [1].

Мета дослідження – розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій для визначення напрямів спрощення доступу до фінансування інноваційного підприємництва.

Об'єктом даного дослідження є система відносин, що регулює процеси фінансування підприємництва. Предметом дослідження є аналіз можливостей щодо спрощення доступу до будь-яких видів фінансування для розвитку підприємництва.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам фінансового забезпечення підприємництва присвячено

багато наукових та практичних досліджень. Питаннями джерел фінансування підприємництва займався О. О. Другов [2], багатогранність правового регулювання спеціальних видів кредитування представлена у матеріалах Круглого столу «Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах» [3], цим питанням займався також Р. Пукала [4], для практики спрощення доступу до фінансування приймаються місцеві програми розвитку підприємництва [5,6].

Виклад основного матеріалу. На думку підприємців за даними опитування МФК пріоритетними факторами стримування розвитку діяльності малого та середнього бізнесу в Україні є [7] високі податки та їх кількість, державне регулювання ліцензування, звітності та перевірок, низький внутрішній попит на продукцію і більше третини відзначили ускладнений доступ до фінансування. Отже, це є кращою практикою серед країн, які посилюють важливість малого та середнього бізнесу для економіки та фінансово сприяють його розвитку. Як приклад, Німеччина передбачала виділення на кредитування підприємств малого та середнього бізнесу 15,5 млрд. євро щорічно за переліком 200 програм підтримки під спільною назвою Mittelstand [8].

За доступністю кредитів для підприємств представлений великий прогрес у Руанді за легкістю отримання кредитів на розвиток підприємництва, кола ця нужденна африканська країна займає друге місце в рейтингу Doing Business [8].

Узагальнення умов кредитування в різних країнах [9] показало, що потребує певного узгодження

питання кількості працівників у малих підприємствах, що є суттєво меншим в Україні, ніж в інших країнах, збільшення цього нормативу сприятиме підвищенню зайнятості, як уже було відзначено в постановці проблеми двозначна цифра облікової ставки НБУ визначає вартість кредитів, які в декілька разів більші, ніж в інших країнах, що відображається і не тільки на доступності до кредиту, але і на його розмірі.

Між тим важливим для спрощення доступу до фінансування є розширення переліку його джерел. Узагальнюючи світовий досвід, можна виділити такі основні джерела фінансування малого та середнього бізнесу: самофінансування, ресурси ринку фінансових послуг, державне та місцеве фінансування, фінансові ресурси міжнародних фондів та організацій, інструменти фондового ринку, фінансові активи фізичних осіб та ін..

Результати аналізу рівня застосування даних джерел в Україні та ефективності їх використання у підприємстві [10] показали, що самофінансування залишається основним при фінансуванні інвестиційної діяльності і складає до 65 % витрат на інвестиції, що обґрунтовано не дозволяє досягти високих темпів розвитку [2]. Витрати на виконання НДР складають до 0,5 % в ВВП України, що є чотириразовим відставанням в середньому від країн ЄС, отже і кількість дослідників невпинно зменшується і складає близько 6 осіб на 1000 зайнятих по виконавцях і близько 4 осіб по категорії дослідників, тоді як в ЄС це більше 20 осіб по виконавцях та 13 по дослідниках, отже відставання складає більше 3 разів [10].

Серед джерел фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень власні кошти становлять 10%, а кошти іноземних інвесторів від 27 до 29 %. Харківська область займає перше місце серед регіонів за обсягами витрат на наукову діяльність після Києва, і найбільшу питому вагу складають витрати на дослідження у галузі технічних наук. Питома вага коштів підприємств у такому фінансуванні по Харківській області збільшилась з 36 % (2016 рік) до 39 % 2017 року. При цьому приватний неприбутковий сектор не бере участі у фінансуванні внутрішніх витрат на наукові розробки.

Фінансування внутрішніх витрат за секторами діяльності щодо підприємств знизилось з 60 % 2015 року до 35 % 2017 року. Між тим підприємці фінансують наукові дослідження для підприємництва на 93% і співпрацюють з державою і вищою школою [10].

Такий рівень фінансового забезпечення інноваційного підприємництва в Україні не спрямований на стимулювання його розвитку, а може сприяти

тільки досягненню рівня беззбитковості. Така ситуація з урахуванням пріоритетності розвитку підприємництва вимагає державного регулювання та підтримки [1].

Відбувається удосконалення державної політики регулювання підприємництва через спрощення дозвільних процедур і реєстрації (зокрема, електронної), спрощення одержання адміністративних послуг, розвиток інфраструктури [11]. Але цього недостатньо в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Прийнята Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу в Україні до 2020 року [12] передбачає збільшення частки малого та середнього бізнесу у валовій вартості та реалізації, збільшення частки експорторієнтованих підприємств, збільшення частки ринків з конкурентною структурою. Суттєвий акцент в стратегії зроблено на зростання частки інноваційних підприємств, а також таких, що запроваджують інновації.

Розвиток інноваційного бізнесу визнано пріоритетом [8]. Для його реалізації відбулося залучення міжнародних програм, зокрема, програми ЄС з фінансування бізнесу COSME, Horizon 2020 від Європейської комісії, від Німецького банку розвитку (KfW) та Німецько-Українського фонду (НУФ) на фінансування підприємств у виробничій сфері, сільському господарстві, для енергоефективності, сфери послуг та ін.. [8]. Три країни Східного партнерства (Україна, Молдова, Грузія) 2015 року отримали додатковий інструмент – набір програм «Підтримка МСБ в рамках Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі» за вимогами Угоди про Асоціацію з ЄС, де визнано пріоритетом розвиток підприємництва і створено умови для покращення кредитування за рахунок ЄБРР та ЄІБ та надано можливість одержання позик у національній валюті за ставками кредитів в іноземній валюті мікро-, малим та середнім підприємствам, зокрема, із залученням фінансових установ. Так, з ПроКредитБанком у вересні 2017 року підписана фінансова угода на приблизно 3,6 млн євро з фінансування субпроектів малого бізнесу. До цієї ініціативи долучилися Кредобанк та Укргазбанк [13].

Відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», який діє з 2012 року, періодично здійснюються програми з фінансування малого підприємництва, зокрема, для стимулювання експортної діяльності. Державна підтримка реалізується за програми державного кредитування за зниженими відсотковими ставками. 2018 року актуальною була програма від Ощадбанку у партнерстві із фондом WNISEF з кредитування соціального підприємництва під 5-10 % річних.

Узагальнюючі викладене, можна зробити висновок, що існує необхідність розроблення та реалізації дієвої політики державної фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва [14] через реалізацію заходів з удосконалення кредитної та податкової політики, можливої прямої фінансової підтримки держави через фінансування за рахунок бюджетних коштів державних, галузевих та чільних регіональних програм підтримки підприємництва; залучення коштів місцевих бюджетів для фінансування цільових проектів та регіональних програм розвитку підприємництва; заохочення фінансових установ до надання коштів на підтримку розвитку малого підприємництва за пріоритетними напрямками тощо.

Прикладом можуть бути заходи Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області на 2016 – 2020 роки, затвердженої рішенням Харківської обласної ради від 08 вересня 2016 року № 245-VII [5], в якій обрано для впровадження EU COSME – європейську програму підтримки малого та середнього бізнесу; EU HORIZON 2020 MSE – програму фінансування досліджень та інновацій в ЄС; EU 4BUSINESS – програму «Підтримка України з боку ЄС у відновленні економіки» (EU SURE); USAID – програму Агентства США з міжнародного розвитку та передбачено комплекс заходів щодо фінансово-кредитної підтримки бізнесу і розвитку інноваційної діяльності через залучення банківських та небанківських фінансових установ на умовах спрощення системи кредитування та мікрокредитування.

Одним з учасників цього процесу є Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва, який розвиває програми кредитування. За підсумками конкурсу мікрокредитування суб'єктів підприємницької діяльності 2017 року визначено двох переможців з кредитуванням на 370,0 тис. грн. терміном на два роки. Позичальники ефективно використали ці кошти за цільовим призначенням, що буде підтверджено поверненням позики у запланований термін. Фондом здійснюється супровід чинних договорів безвідсоткового кредиту, зокрема аналіз запровадження бізнес проектів, цільового використання отриманих коштів та контроль за своєчасним поверненням позики, що є ствердним не тільки з точки зору повернення коштів, але й уведення у діяльність суб'єктів інноваційного підприємництва стандартів фінансової дисципліни. Для порівняння Регіональний фонд підтримки підприємництва Івано-Франківської області спрямував більше 925 тис. грн на кредитування дев'яти бізнес-проектів підприємців у сферах зеленого туризму, переробки сільсько-господарської продукції, послуг станцій технічного об-

слуговування, виробництва швейних виробів та ін., де не визначений рівень їх інноваційності.

З метою залучення іноземних інвестицій до Харківської області постійно відбувається презентація інвестиційного потенціалу області і створено Реєстр інвестиційних проектів (пропозицій), в якому подано майже 60 інвестиційних пропозицій (проектів) загальною вартістю більше 1,6 млрд.дол. США за різними галузями, зокрема, промисловості, будівництва та ін.[15].

Щодо Програми підтримки розвитку підприємництва у м.Харкові на 2018–2022 роки, затвердженої сесією міської ради 08/11/2017 року [6], то в ній відзначено, що малий та середній бізнес, де зареєстровано більше 15 тисяч суб'єктів, сприяє розвитку конкуренції в інноваційній сфері, що потребує фінансової підтримки для впровадження інновацій, зокрема, через фінансовий лізинг [6]. Також одним із завдань є впровадження нових фінансово-економічних та організаційних технологій через мобілізацію фінансових ресурсів з усіх можливих джерел фінансування для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності та формування позитивного інвестиційного клімату міста, зокрема, через проведення широкомасштабних міжнародних форумів.

Фінансово-кредитна політика держави та органів місцевого самоврядування має бути спрямована на стимулювання розвитку малого інноваційного підприємництва [11], зокрема, через реєстрацію старт-апів забезпечення їх фінансової самостійності.

Висновки. Програмний підхід, який застосовується для розвитку інноваційного підприємництва на місцевому рівні, є важливою складовою цих перетворень, але потребує розширення способів фінансування, зокрема, через венчурні фонди та інші форми запуску старт-апів із залученням міжнародних донорів. Як показує закордонний досвід розвиток інноваційного підприємництва є необхідною умовою стабільного функціонування економіки. Сутнісні особливості суб'єктів малого підприємництва вимагають державної підтримки впровадження інновацій, що має здійснюватися через спрощення доступу до фінансування з різних джерел: державного, місцевих бюджетів, позабюджетних фондів, міжнародних грантів тощо. Рівень фінансової та іншої допомоги суб'єктам інноваційного підприємництва на регіональному рівні за прикладом Харківської області є ще невисоким, але продовження використання регіональних програм сприяння зі зміною їх методології спроможне поліпшити стан інноваційного підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сирветник-Царій В. В. Сучасні реалії фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2016. № 2. С. 181–187.
2. Другов О. О. Аналіз джерел фінансування розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 4(9). С. 115–120.
3. Внукова Н.М. Забезпечення інституційного розвитку сфери підприємництва через спрощення доступу до спеціальних видів кредитування. *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах: матеріали круглого столу* (м. Харків, 25 травня, 2018 р.). Харків : Право, 2018. С. 3–7.
4. Пукала Р., Внукова Н. Проблеми вибору спеціальних видів фінансування інноваційного підприємництва. *Право та інновації*. 2018. № 1. С. 7–12.
5. Затверджено Програму сприяння розвитку малого та середнього підприємництва на 2016-2020 роки: рішення VII сесії Харківської обласної ради VII скликання. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/82461>.
6. Про затвердження Програми підтримки розвитку підприємництва у м. Харкові на 2018-2022 роки. URL: <https://ppr.kharkov.ua/ua/programa-pdtrimki-rozvitku-pdprimnictva-u-m-harkov-na-2018-2022-roki>.
7. Малий і середній бізнес у пошуках місця в стратегії економічного зростання в Україні. URL: <http://old.niss.gov.ua/table/jalilo19/002.htm>.
8. Підтримати малий бізнес. Як Україна відстала від світу. URL: https://espresso.tv/article/2017/07/11/malyu-seredniy_biznes.
9. Гроші на бізнес від держави. В розвинених країнах уряди дають дешеві кредити малим підприємствам. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/77577/Groshi_na_biznes_vid_derzhavy_V_rozvyenyh?a_srt=&a_offset=0/.
10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Щодо пріоритетних завдань удосконалення політики розвитку малого підприємництва в Україні / Національний інститут стратегічних досліджень в Україні. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1455/>.
12. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні до 2020 року. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?id=74affe35-b1f8-4492-87b6-bb124d3cee02>.
13. Красовська О. Європейські гроші для українського бізнесу: яку допомогу надає ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/05/11/7081510/>.
14. Державна фінансова підтримка розвитку малих підприємств. URL: <https://msd.in.ua/derzhavna-finansova-pidtrimka-rozvitku-malix-pidpriemstv/>.
15. Аналітична довідка щодо сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області за I квартал 2018 року Формування сприятливого підприємницького середовища. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/>.

REFERENCES

1. Syrvetnyk-Tsarii, V. V. (2016). Suchasni realii finansovoho zabezpechennia rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Mukachevo State University*, 2, 181–187 [in Ukrainian].
2. Druhov, O. O. (2008). Analiz dzherel finansuvannia rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini. *Stratehichni priorytety – Strategic priorities*, No. 4 (9), 115–120 [in Ukrainian].
3. Vnukova, N. M. (2018). Zabezpechennia instytutsiinoho rozvytku sfery pidpriemnytstva cherez sproshchennia dostupu do spetsialnykh vydiv kredytuvannia. *Ekonomiko-pravovi problemy rozvytku ta spryiannia hospodarskii diialnosti v suchasnykh umovakh (m. Kharkiv, 25 travnia, 2018 r.) – Economic and legal problems of development and promotion of economic activity in modern conditions: materialy kruhloho stolu*. Kharkiv: Pravo, 3–7 [in Ukrainian].
4. Pukala, R., Vnukova, N. (2018). Problemy vyboru spetsialnykh vydiv finansuvannia innovatsiinoho pidpriemnytstva. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation*, 1, 7–12 [in Ukrainian].
5. Zatverdzheno Prohramu spryiannia rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva na 2016-2020 roky: rishennia VII sesii Kharkivskoi oblasnoi rady VII sklykannia. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/82461> [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia Prohramy pidtrymky rozvytku pidpriemnytstva u m. Kharkovi na 2018-2022 roky. URL: <https://ppr.kharkov.ua/ua/programa-pdtrimki-rozvitku-pdprimnictva-u-m-harkov-na-2018-2022-roki> [in Ukrainian].
7. Malyi i serednii biznes u poshukakh mistsia v stratehii ekonomichnoho zrostannia v Ukraini. URL: <http://old.niss.gov.ua/table/jalilo19/002.htm> [in Ukrainian].

8. Pidtrymaty maliy biznes. Yak Ukraina vidstala vid svitu. URL: https://espreso.tv/article/2017/07/11/malyy_seredniy_biznes [in Ukrainian].
9. Hroshi na biznes vid derzhavy. V rozvynenykh krainakh uriady daiut deshevi kredyty malym pidpriemstvam. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/77577/Groshi_na_biznes_vid_derzhavy_V_rozvynenyh?a_srt=&a_offset=0/ [in Ukrainian].
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
11. Shchodo prioritetnykh zavdan udoskonalennia polityky rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini / Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen v Ukraini. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1455/> [in Ukrainian].
12. Stratehiia rozvytku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini do 2020 roku. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?id=74affe35-b1f8-4492-87b6-bb124d3cee02> [in Ukrainian].
13. Krasovska O. Yevropeiski hroshi dlia ukrainskoho biznesu: yaku dopomohu nadaie YeS. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/05/11/7081510/> [in Ukrainian].
14. Derzhavna finansova pidtrymka rozvytku malykh pidpriemstv. URL: <https://msd.in.ua/derzhavna-finansova-pidtrimka-rozvitku-malix-pidpriemstv/> [in Ukrainian].
15. Analychna dovidka shchodo spryannia rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Kharkivskii oblasti za I kvartal 2018 roku Formuvannia spriyatlyvoho pidpriemnytskoho seredovyscha. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/> [in Ukrainian].

ВНУКОВА Н. Н.

доктор экономических наук, профессор, профессор
Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця

УПРОЩЕНИЕ ДОСТУПА К СИСТЕМЕ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В статье рассмотрены примеры мировой практики по внедрению программ по упрощению доступа к финансированию инновационного предпринимательства. По статистической отчетности определены источники финансирования научных разработок по секторам экономической деятельности, проанализировано использование средств предпринимателей, установлена приоритетность региона в реализации программ поддержки внедрения инноваций.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, источники финансирования, региональные программы, малый бизнес.

VNUKOVA N. M.

Full PhD, Professor, Professor of the Department of Financial Services
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

SIMPLIFICATION OF ACCESS TO SYSTEMS OF FINANCING INNOVATION ENTERPRISE

Problem setting. The development of innovative entrepreneurship is a strategic task of the state's financial and economic policy. The high NBU discount rate and other risks slow the pace of this growth and limit the proper financial support for innovative entrepreneurship.

Analysis of resent researches and publications. The problems of financial support of entrepreneurship was devoted to the work of O.O. Drugov, R. Pukala, materials of the Round Table "Economic and legal problems of development and promotion of economic activity in modern conditions", etc.

Target of research. To facilitate access to finance, global practice demonstrates the importance of applying national and regional programs related to either the direct financing of individual business projects or the creation of favorable conditions for attracting funding.

Article's main body. Examples of world practice for introducing programs to facilitate access to innovation entrepreneurship was considered. According to the statistical reporting, the sources of financing of scientific development

by sectors of economic activity was identified, the use of entrepreneurs' funds is analyzed, the priority of Kharkiv region in implementation of programs of support of innovation implementation was established.

Conclusions and prospects for the development. The programmatic approach used to develop innovative entrepreneurship at the local level is an important component of these transformations, but needs to be expanded through funding, in particular through venture funds and other startup startups with international donors. The intrinsic features of small business entities require government support for innovation, which should be facilitated through access to funding from a variety of sources. When expanding the use of regional assistance programs, their methodology should be changed to enhance the capacity to develop innovative entrepreneurship.

Keywords: innovative entrepreneurship, sources of funding, regional programs, small business.

Внукова Н. М. Спрощення доступу до систем фінансування інноваційного підприємництва. *Право та інноваційне суспільство*: електрон. наук. вид. 2019. № 2 (13). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/Vnukova13.pdf>